

ВІДГУК

**опонентки – професорки, докторки педагогічних наук,
професорки кафедри початкової освіти та інноваційної педагогіки
Українського державного університету імені Михайла Драгоманова
Васютіної Тетяни Миколаївни
на дисертацію Гребі Ілдіко Золтанівни
«ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ
ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ ДО РОБОТИ В УМОВАХ ІНКЛЮЗИВНОГО
НАВЧАННЯ УЧНІВ», подану на здобуття ступеня доктора філософії за
спеціальністю 011 «Освітні, педагогічні науки»**

1.Актуальність теми виконаної роботи та зв'язок із відповідними планами галузей науки. Проблема підготовки майбутніх учителів початкової школи до професійної діяльності в умовах інклюзивного навчання учнів є надзвичайно актуальною в сучасному освітньому просторі. Актуальність даного дослідження зумовлена сучасними викликами, що постають перед педагогічною спільнотою, а також необхідністю врахування культурного та соціального різноманіття в освітньому процесі. Інклюзивна освіта як система державних освітніх послуг ґрунтується на принципах рівності, недискримінації, поваги до людської багатоманітності та забезпечення ефективного залучення всіх учасників навчального процесу. Законодавча база України, зокрема Закон України «Про освіту» від 5 вересня 2017 року, гарантує право дітей з особливими освітніми потребами на навчання в усіх закладах освіти, незалежно від типу порушення. Це підкреслює необхідність підготовки педагогів, здатних ефективно працювати в умовах інклюзії.

Успішна реалізація інклюзивного навчання вимагає від учителів початкової школи нових знань, умінь та компетентностей для ефективної роботи в умовах шкільної різноманітності. Відповідно, модернізація професійної підготовки майбутніх педагогів до роботи в інклюзивному класі є важливим напрямом розвитку освітньої галузі. Аналіз наукових джерел за темою дисертаційного дослідження засвідчив значну увагу вчених до різних аспектів професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи до роботи в умовах інклюзивного навчання учнів. Водночас залишається актуальною потреба в комплексному вирішенні виявлених авторкою суперечностей шляхом експериментального дослідження науково обґрунтованих педагогічних умов, а також відповідного навчально-методичного забезпечення. Такий підхід сприятиме вдосконаленню та підвищенню якості освітнього процесу в закладах вищої педагогічної освіти.

Дисертаційне дослідження Гребі Ілдіко Золтанівни є своєчасним та доцільним, оскільки воно сприяє вдосконаленню практики сучасних закладів вищої

освіти та забезпеченню якості професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи до роботи в умовах інклюзивного навчання учнів. Таким чином, дослідження, спрямовані на вдосконалення підготовки майбутніх учителів початкової школи до роботи в умовах інклюзивного навчання учнів, мають значний науковий та практичний інтерес і відповідають сучасним потребам освітньої системи України.

Дисертацію підготовлено відповідно до тематичного плану науково-дослідницьких робіт Хмельницького національного університету, у межах науково-дослідницької роботи «Формування особистості як суб'єкта самотворення» (державний реєстраційний номер 0119U103663).

Тема дисертації затверджена вченою радою Хмельницького національного університету (протокол № 8 від 10.11.2021 р.).

2. Наукова новизна одержаних результатів. Вивчення значної кількості наукових праць, присвячених темі дослідження підготовки майбутніх учителів початкової школи до роботи в умовах інклюзивного навчання учнів, дали змогу *уперше* виокремити, теоретично обґрунтувати та експериментально перевірити ефективність запропонованих педагогічних умов підготовки майбутніх учителів початкової школи до роботи в умовах інклюзивного навчання учнів. *Розробити* структурно-функційну модель підготовки майбутніх учителів початкової школи до роботи в умовах інклюзивного навчання учнів. *Конкретизувати* компоненти (мотиваційно-ціннісний; когнітивно-діяльнісний; рефлексивно-оцінний; комунікативно-аксіологічний), критерії (мотиваційний, когнітивний, рефлексивний та комунікативний) та показники готовності майбутніх учителів початкової школи до роботи в умовах інклюзивного навчання учнів. *Уточнити* сутність понять «професійна підготовка майбутніх учителів початкової школи до роботи в умовах інклюзивного навчання» та «готовність майбутніх учителів початкової школи до роботи в умовах інклюзивного навчання учнів». *Удосконалити* змістове наповнення та психолого-педагогічний супровід підготовки майбутніх учителів початкової школи до роботи в умовах інклюзивного навчання учнів.

Подальшого вдосконалення набули форми й методи підготовки майбутніх учителів початкової школи до роботи в умовах інклюзивного навчання учнів.

3. Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Наукові положення, висновки та рекомендації, сформульовані в дисертаційному дослідженні Гребі І.З., відзначаються логічною послідовністю, чіткістю викладу, змістовною насиченістю та високим рівнем аргументованості. Достовірність отриманих результатів підтверджується теоретичною обґрунтованістю вихідних положень, аналізом

значної кількості наукових джерел, використанням сучасних методологічних підходів та комплексу взаємопов'язаних методів дослідження.

Запропоновані педагогічні умови пройшли апробацію, а результати впроваджені у практичну діяльність закладів вищої освіти, що підтверджує їхню практичну значущість. Обґрунтування теми дослідження є методологічно виваженим, теоретично й технологічно обґрунтованим, а комплекс поставлених завдань сприяє всебічному розкриттю досліджуваної проблеми та досягненню визначеної мети.

Аналіз основних положень дисертації і одержаних результатів свідчить про досягнення мети і розв'язання завдань дослідження. Зміст роботи відповідає поставленій меті і завданням дослідження. Висновкам, представленим у дисертації, притаманні повнота та логічність викладання, достатній рівень обґрунтованості і достовірності.

4. Оцінка змісту та завершеності дисертації. Дисертаційна робота Гребі І.З. складається з трьох розділів, кожен з яких відповідає заданій меті та розкриває логічну послідовність дослідження.

У вступі дисертаційного дослідження науково обґрунтовано актуальність і доцільність обраної теми, визначено об'єкт, предмет, мету та завдання дослідження, охарактеризовано застосовані методи, окреслено наукову новизну й практичне значення отриманих результатів, а також представлено дані щодо їх апробації та впровадження, подано інформацію про структуру та обсяг роботи.

У першому розділі дисертації досліджено підготовку майбутніх учителів до роботи з учнями з особливими освітніми потребами в сучасних наукових дослідженнях України. Проаналізовано ключові педагогічні концепції, що визначають ефективність підготовки вчителів до інклюзивного навчання. Проаналізовано досвід інклюзивного навчання у провідних країнах Європи, таких як: Німеччина, Італія, Бельгія, Швеція, Великобританія, продемонстровано досвід фінських шкіл тощо. Особливу увагу приділено аналізу нормативно-правових документів, які регулюють інклюзивну освіту в Україні від її витоків, до розпоряджень Кабінету Міністрів, наказів МОН до сьогодні. У розділі витлумачено також поняття, які формують чітке уявлення про філософію інклюзії: «інклюзивне освітнє середовище», «інклюзивна школа», «індивідуальна програма розвитку», «освіта для всіх», «освіта дітей з особливими освітніми потребами», «особливі освітні потреби», «соціальна інклюзія». Розуміння цих понять є важливим для розроблення та впровадження ефективних стратегій інклюзивної освіти.

У другому розділі дисертації здійснено аналіз факторів, що визначають успішність підготовки педагогів до інклюзивного навчання. Авторка детально обґрунтовує педагогічні умови, необхідні для ефективної підготовки майбутніх учителів початкової школи до роботи в умовах інклюзивного навчання учнів.

досліджено значення як традиційних, так і інноваційних методів навчання та їх поєднання. Наводяться приклади інноваційних методів, які доцільно використовувати при підготовці майбутніх педагогів, підкреслюючи їх практичну значущість як у процесі навчання студентів, так і у роботі з учнями початкової школи, зокрема в інклюзивних класах. Особлива увага приділена рольовим іграм та тренінгам, які сприяють формуванню готовності вчителя до роботи в інклюзивному середовищі. Авторка описує структуру та мету таких тренінгів, акцентуючи на розвитку практичних навичок у майбутніх учителів початкової школи до роботи в умовах інклюзивного навчання учнів на засадах педагогіки партнерства. Також запропоновано кейси залучення батьків до співпраці зі школою, що підкреслює важливість партнерської взаємодії у контексті інклюзивного навчання.

У третьому розділі висвітлені результати дослідження стану готовності майбутніх учителів початкової школи до роботи в умовах інклюзивного навчання учнів. Детально обґрунтовано зміст та методику організації педагогічного експерименту, його етапів (констатувального, формувального, узагальнювального). Зокрема детального опису набув формувальний етап, який є центральним у педагогічному дослідженні. Під час цього етапу здійснюється цілеспрямоване впровадження педагогічних умов, спрямованих на підвищення готовності майбутніх учителів початкової школи до роботи в умовах інклюзивного навчання. Аналіз отриманих результатів засвідчив позитивну динаміку у формуванні необхідних компетентностей, що підтверджує ефективність запропонованих педагогічних умов та методик. Зокрема, статистичні дані демонструють значне зростання рівня професійної підготовки майбутніх педагогів, що свідчить про доцільність використання обраних підходів у навчальному процесі. Таким чином, результати формувального етапу експерименту підтверджують правомірність та ефективність запропонованих педагогічних умов професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи до роботи в умовах інклюзивного навчання учнів.

Дослідження побудовано на ґрунтовній джерельній базі, яку дисертантка достатньо систематизувала. Вивчення наукової літератури (загалом проаналізовано 207 найменувань) дало дисертантці підстави для формулювання обґрунтованих наукових висновків.

5. Достовірність та аргументованість результатів. У дисертаційному дослідженні Гребі Ілдіко Золтанівни експериментальна методика проведення дослідно-експериментальної частини вирізняється високим рівнем обґрунтованості, що забезпечило наукову цінність отриманих результатів. Констатувальний та формувальний етапи педагогічного експерименту були ретельно сплановані, а достовірність отриманих даних підтверджена застосуванням методів математичної статистики. Висновки до розділів повно відображають зміст

і результати дослідження, що свідчить про системний підхід авторки до вирішення поставлених наукових завдань.

Робота складається з анотацій українською та англійською мовами, вступу, трьох розділів, висновків до них, загальних висновків, списку використаних джерел (207 найменувань, із них 21 – іноземними мовами), 11 додатків. Загальний обсяг дисертації – 375 сторінок. Робота містить 16 таблиць і 6 рисунків.

6. Значення одержаних результатів для науки й практики та рекомендації щодо їх можливого використання. Практична значущість одержаних результатів дослідження полягає в тому, що:

до програми навчальної дисципліни «Педагогічні технології в початковій школі» включено творчі завдання проблемного характеру інклюзивної спрямованості, які сприяють розвитку критичного мислення, пізнавальної активності та здатності до самостійного вирішення навчальних завдань у майбутніх учителів початкової школи;

розроблено й апробовано тренінги до освітнього компоненту «Основи інклюзивного навчання» «Інклюзивна школа – доступне та комфортне середовище», «Мої умови співпраці з асистентом (асистентом педагога, асистентом дитини)», «Створення ситуації успіху учня з ООП» тощо;

проведено рольові ігри «Консультація у психолога», «Педагогічний консиліум», «Діалог підтримки: перші кроки розвитку», «Вчитель-батьки учня з ООП», «Вчитель-батьки учнів з нормотиповим розвитком» та «Вчитель-всі батьки класу» тощо;

введено авторський курс «World cafe у педагогічній практиці», на якому за допомогою технології «World Cafe» обговорено такі важливі теми як: «Комфортний заклад освіти, який він?», «Емоційне благополуччя учнів: створення підтримуючого середовища, яке сприяє психологічному комфорту та емоційній стабільності учнів», «SWOT-аналіз інклюзивного середовища», «Боротьба з булінгом: розробка ефективних стратегій для запобігання та реагування на булінг у шкільному середовищі», «Партнерство як важлива умова реалізації принципів ефективної співпраці в умовах інклюзії», «Стратегії ефективної співпраці з батьками в інклюзивному освітньому середовищі».

Запропоновані теоретичні і методичні матеріали можуть бути впроваджені в освітній процес закладів вищої освіти та закладів післядипломної освіти під час викладання курсів для вчителів початкової школи, методик викладання в початковій школі, педагогіки, а також вибіркокових курсів, спецкурсів, тренінгів, у ході організації та проведення педагогічної практики.

Результати дослідження підтверджено в таких закладах вищої освіти України: Закарпатський угорський інститут імені Ференца Ракоці II (довідка про впровадження № 316/2024 від 06.12.2024 р.), Мукачівський державний університет

(довідка про впровадження № 3356 від 04.12.2024 р.), Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (довідка про впровадження № 06/44 від 05.12.2024 р.), Волинський інститут післядипломної педагогічної освіти (довідка про впровадження № 539/02-13 від 09.12.2024 р.).

7. Повнота викладення наукових положень, висновків і рекомендацій дисертації в опублікованих працях. Основні положення й висновки дослідження представлено у 14 публікаціях, із них: 6 статті у фахових виданнях України (категорія Б), 5 публікацій у збірниках матеріалів наукових конференцій, 2 статті в закордонних виданнях, один навчальний посібник.

8. Відсутність (наявність) порушення академічної доброчесності. Під час роботи з дисертацією порушень академічної доброчесності не виявлено, текст роботи є оригінальним. Аналіз публікацій дисертантки засвідчив їх відповідність вимогам до оприлюднення результатів дослідження.

9. Зауваження та рекомендації щодо оформлення та змісту дисертації. Віддаючи належне здобуткам дисертаційного дослідження Гребі І.З., вважаємо за необхідне висловити певні зауваження та проаналізувати дискусійні моменти щодо вирішення досліджуваної проблеми:

1. Представлений у роботі авторський курс «World safe у педагогічній практиці» доцільно було б детальніше розробити. Дисертаційне дослідження лише виграло б, якби запропонована тематика для обговорення була більш детально описана.

2. Представлена низка заходів – тренінгів та рольових ігор – є цінною. У якості рекомендації висловлюємо думку про доцільність представлення цих матеріалів у відповідних навчально-методичних матеріалах для студентів.

3. У роботі не достатньо обґрунтовано чому саме ці педагогічні умови було виокремлено авторкою.

4. Чи не було б доцільно організувати спеціалізований курс або розробити кейс для майбутніх учителів початкової школи до роботи в умовах інклюзивного навчання учнів, який містить детальний перелік методик роботи з дітьми, що мають певні порушення розвитку?

5. У роботі варто було б більше уваги приділити рефлексивним практикам, які допомагають студентам усвідомити власні установки та переконання щодо інклюзивного навчання, а також сприяють формуванню внутрішньої мотивації до роботи в цьому напрямі.

Проте зазначені зауваження не знижують високої теоретичної та практичної цінності проведеного наукового дослідження, яке є концептуальним, цілісним, завершеним, що робить вагомий внесок у розвиток освітніх, педагогічних наук.

10. Висновок. Аналіз дисертаційної роботи, опублікованих наукових праць дає підстави для висновку, що дисертація Гребі Ілдіко Золтанівни на тему «Педагогічні умови підготовки майбутніх учителів початкової школи до роботи в умовах інклюзивного навчання учнів» за актуальністю і глибиною, рівнем узагальнення та обсягом, повнотою викладу її основних результатів, відповідає вимогам спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки, вимогам Наказу МОН України від 12.01.2017 р. № 40 «Про затвердження вимог до оформлення дисертації», а також «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженому постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44, а її авторка, Гребі Ілдіко Золтанівна, заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 011 Освітні, педагогічні науки, галузі знань 01 Освіта/ Педагогіка.

Опонентка:

професорка, докторка педагогічних наук,
професорка кафедри початкової освіти
та інноваційної педагогіки
Українського державного університету
імені Михайла Драгоманова

Тетяна ВАСЮТИНА

Підпис Васютіної Т.М. засвідчую
Учений секретар
Українського державного університету
імені Михайла Драгоманова

Леся ПАНЧЕНКО